

PIOTR HOROSZ

<https://doi.org/10.33995/wu2025.1.3>

date of receipt: 27.01.2025

date of acceptance: 25.04.2025

Odpowiedzialność cywilnoprawna nadzorcy układu za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem funkcji w postępowaniu restrukturyzacyjnym

Artykuł omawia wybrane zagadnienia dotyczące odpowiedzialności cywilnoprawnej nadzorcy układu za szkody wyrządzone w związku z niewykonaniem obowiązków wynikających z przepisów ustawy Prawo restrukturyzacyjne. Autor podejmuje próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o charakter prawny tej odpowiedzialności. Zagadnienie to ma nie tylko charakter teoretycznoprawny, ale również istotne znaczenie praktyczne, zwłaszcza w kontekście obligatoryjności ubezpieczenia nadzorcy układu od odpowiedzialności cywilnej. Autor na wstępie sygnalizuje cel ustawy i wskazuje na obowiązek prowadzenia uregulowanych w niej postępowań restrukturyzacyjnych z udziałem nadzorcy bądź zarządcy. Następnie omawia przesłanki pełnienia funkcji nadzorcy układu, jego rolę w postępowaniu restrukturyzacyjnym oraz sposób ustanowienia. Analizuje zagadnienie odpowiedzialności nadzorcy układu za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania przez niego obowiązków związanych z pełnieniem funkcji oraz jej charakter prawny. Wskazuje, że obowiązki ciążące na nadzorcy układu wynikają bezpośrednio z przepisów ustawy, co determinuje zakres ubezpieczenia, mającego charakter obligatoryjny.

Słowa kluczowe: nadzorca układu, ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej, postępowanie restrukturyzacyjne.

Publikacja została opracowana w związku z wyjazdem konferencyjnym finansowanym przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie w ramach programu **Wsparcie aktywności konferencyjnej – WAK-2024**.

Wprowadzenie

W przepisach ustawy Prawo restrukturyzacyjne¹ uregulowane zostały cztery rodzaje postępowań określanych jako postępowania restrukturyzacyjne². Ich wspólnym celem, wskazanym w art. 3 ust. 1 p.r., jest uniknięcie ogłoszenia upadłości dłużnika poprzez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami³, a w przypadku postępowania sanacyjnego – również przez przeprowadzenie działań sanacyjnych⁴, przy zabezpieczeniu słusznych praw wierzycieli.

Wszystkie postępowania restrukturyzacyjne mogą być prowadzone zarówno w stosunku do dłużników niewypłacalnych, jak i takich, którzy są dopiero zagrożeni niewypłacalnością. Otwarcie jakiegokolwiek postępowania restrukturyzacyjnego, zgodnie z art. 66 ust. 1 p.r., nie ma wpływu na zdolność prawną ani też na zdolność do czynności prawnych dłużnika⁵, wywołuje natomiast określone skutki w zakresie zarządu jego majątkiem. Są one zróżnicowane w zależności od rodzaju postępowania restrukturyzacyjnego⁶, co związane jest z wynikającym z art. 23 p.r. obowiązkiem ustanowienia w każdym takim postępowaniu nadzorcy (którym jest nadzorca układu albo nadzorca sądowy) bądź zarządcy⁷.

Co do zasady, w postępowaniach restrukturyzacyjnych dłużnik nie traci prawa zarządu swoim majątkiem⁸, lecz sprawuje go nadal, za wyjątkiem postępowania sanacyjnego, w którym zarząd jest sprawowany przez powołanego przez sąd zarządcę⁹. W przyspieszonym postępowaniu układowym i postępowaniu układowym zarząd sprawowany jest przez dłużnika pod nadzorem nadzorcy sądowego. Ustanowienie nadzorcy układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu nie wywiera natomiast na uprawnienia dłużnika w tym zakresie żadnego wpływu (zgodnie z art. 36 ust. 1 p.r. zawarcie umowy z nadzorcą układu nie ogranicza dłużnika w zarządzie jego majątkiem).

1. Ustawa z dnia 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz. U. 2024, poz. 1428) – dalej jako p.r.
2. Są nimi postępowanie o zatwierdzenie układu, przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe i postępowanie sanacyjne.
3. Zob. także E. Janik, „Wstępny” plan restrukturyzacyjny, [w:] *Restrukturyzacja przedsiębiorcy i jego przedsiębiorstwa*, [red.] M. Kuźnik, A.J. Witosz, CH Beck, Warszawa 2018, s. 68; P. Horosz, *Prawo upadłościowe i prawo restrukturyzacyjne – zarys wykładu*, CH Beck, Warszawa 2023, s. 215; R. Adamus, *Uproszczone postępowanie restrukturyzacyjne. Art. 15–25 Tarczy 4.0. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2020, s. 40–41.
4. Zgodnie z art. 3 ust. 6 p.r. działaniami sanacyjnymi są czynności prawne i faktyczne, które zmierzają do poprawy sytuacji ekonomicznej dłużnika i mają na celu przywrócenie dłużnikowi zdolności do wykonywania zobowiązań, przy jednoczesnej ochronie przed egzekucją.
5. Zob. także T. Szczurowski, *Skutki otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022, s. 145; R. Adamus, [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, [red.] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, CH Beck, Warszawa 2020, s. 163.
6. T. Szczurowski, *Skutki...*, s. 243–244. Zob. także D. Kwiatkowski, *Skarga pauliańska i bezskuteczność czynności prawnych w restrukturyzacji i upadłości. Praktyczny przewodnik*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022, s. 65.
7. R. Adamus, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2015, s. 70. Zob. także G. Kamieński, *(Nie)dopuszczalność powołania spółki partnerskiej do pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2022, nr 2, s. 4.
8. Por. także W. Gonet, *Czynności rozporządzające w postępowaniu restrukturyzacyjnym a ochrona wierzycieli. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Restrukturyzacja przedsiębiorcy i jego przedsiębiorstwa...*, s. 35.
9. P. Ochmann, *Odpowiedzialność zarządcy w postępowaniu sanacyjnym wobec zarządzanej spółki kapitałowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 12, s. 39.

Jak słusznie wskazuje się w doktrynie, nadzorca układu nie został wyposażony w żadne kompetencje władcze – ani w stosunku do dłużnika, ani do wierzycieli¹⁰.

Także sposób ustanowienia nadzorcy bądź zarządcy, zakres ich obowiązków i uprawnień oraz rola, którą pełnią w postępowaniu restrukturyzacyjnym, są zróżnicowane¹¹, zależnie od rodzaju tego postępowania. We wszystkich jednak przypadkach, zgodnie z art. 25 ust. 1 p.r. nadzorca i zarządca odpowiadają za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, z czym wiąże się nałożenie przez ustawodawcę na osoby pełniące te funkcje obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej w tym zakresie¹².

Celem niniejszego artykułu jest omówienie kwestii odpowiedzialności cywilnoprawnej – i jej ubezpieczenia – w przypadku osoby pełniącej funkcję nadzorcy układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu. Wyodrębnienie tej problematyki uzasadnione jest specyficznym sposobem ustanawiania nadzorcy układu. Odmienne niż w przypadku pozostałych postępowań restrukturyzacyjnych, gdzie nadzorca sądowy bądź zarządca są ustanawiani przez sąd rejestrowy, nadzorca układu jest wybierany swobodnie przez samego dłużnika¹³ (spośród osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego) i pełni swoją funkcję na podstawie umowy. Powoduje to powstanie w doktrynie wątpliwości co do charakteru jego odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, co może z kolei wpływać na sposób i zakres ubezpieczenia tej odpowiedzialności. Podstawową przyjętą w badaniach metodę badawczą stanowi metoda formalno-dogmatyczna, oparta na analizie treści odnośnych przepisów i literatury przedmiotu.

1. Przestanki pełnienia funkcji nadzorcy układu

Zgodnie z art. 35 ust. 1 p.r. w postępowaniu o zatwierdzenie układu nadzorca układu jest wybierany przez dłużnika i pełni swoją funkcję na podstawie umowy zawartej z dłużnikiem. W przeciwieństwie zatem do pozostałych postępowań restrukturyzacyjnych, wybór osoby pełniącej funkcję nadzorcy układu stanowi autonomiczną decyzję podmiotu poddanego restrukturyzacji. Swoboda dłużnika w tym zakresie nie jest jednak całkowita – w przypadku wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych, w tym także postępowania o zatwierdzenie układu, ustawodawca wprowadza jednolite wymogi podmiotowe co do osób, które miałyby pełnić funkcje nadzorcy bądź zarządcy¹⁴. Zgodnie z art. 24 ust. 1 p.r. nadzorcą albo zarządcą może być:

- a) osoba fizyczna, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych i licencję doradcy restrukturyzacyjnego wydaną na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 15 czerwca

10. A. Hrycaj, *Postępowanie o zatwierdzenie układu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2024, s. 94.

11. Zob. także D. Kwiatkowski, R. Kosmal, *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 98 i nast.; P. Horosz, *Prawo...*, s. 232.

12. R. Adamus, *Prawo...*, s. 74. Zob. także P. Horosz, *Obowiązkowe ubezpieczenie OC nadzorcy i zarządcy w postępowaniach restrukturyzacyjnych – zagadnienia wybrane*, [w:] *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej przedstawicieli wolnych zawodów*, [red.] P. Horosz, TNOiK, Toruń 2022, s. 76.

13. R. Adamus, *Uproszczone...*, s. 78.

14. Por. także P. Horosz, *Prawo*, op. cit., s. 232.

2007 roku o licencji doradcy restrukturyzacyjnego¹⁵, oraz ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe;

- b) spółka handlowa, której wspólnicy ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem albo członkowie zarządu reprezentujący spółkę posiadają taką licencję oraz która ma konto doradcy restrukturyzacyjnego w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe.

Nadmienić także należy, że w art. 24 ust. 2 p.r. ustawodawca wymienia przesłanki negatywne, wykluczające możliwość pełnienia przez określone osoby funkcji nadzorcy bądź zarządcy w konkretnych postępowaniach restrukturyzacyjnych, pomimo spełnienia przez nie ogólnych wymogów z ust. 1 ww. przepisu.

Posiadanie licencji doradcy restrukturyzacyjnego jest zatem warunkiem *sine qua non* pełnienia przez daną osobę fizyczną funkcji nadzorcy bądź zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym¹⁶ – w tym również w postępowaniu o zatwierdzenie układu. Osoba taka podlega nie tylko regulacjom zawartym w przepisach Prawa restrukturyzacyjnego, ale również wszelkim wymogom przewidzianym w przepisach u.d.l.r., która określa zasady uzyskiwania i tryb przyznawania licencji doradcy restrukturyzacyjnego, odmowy jej przyznania, cofania i zawieszania praw wynikających z ustawy oraz zasady sprawowania nadzoru nad działalnością osób posiadających licencję doradcy restrukturyzacyjnego.

Osobą wybraną przez dłużnika do pełnienia funkcji nadzorcy układu może być jedynie podmiot spełniający wyżej wskazane wymogi z art. 24 p.r.¹⁷ Podkreślić należy, że choć z treści przepisów u.l.d.r. (m.in. z art 3 ust. 1) wynika wyraźnie, że licencję doradcy restrukturyzacyjnego może uzyskać jedynie osoba fizyczna¹⁸, to sama funkcja nadzorcy układu (a także nadzorcy sądowego bądź zarządcy) może być, jak wskazano wyżej, pełniona nie tylko bezpośrednio przez osobę fizyczną, lecz również przez spółkę handlową, spełniającą wymogi z art. 24 ust. 1 pkt. b) p.r. W przypadku gdy funkcję nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym pełni ma spółka prawa handlowego, wymóg posiadania licencji doradcy restrukturyzacyjnego zostaje przez ustawodawcę niejako przeniesiony na wspólników – ponoszących odpowiedzialność za te zobowiązania bez ograniczenia całym swoim majątkiem – albo na członków zarządu reprezentujących spółkę. Wobec treści art. 24 ust. 1 p.r., przyjąć należy, że funkcję nadzorcy lub zarządcy może pełnić dowolna spółka handlowa, zarówno osobowa, jak i kapitałowa, natomiast nie może jej pełnić spółka cywilna¹⁹, nawet gdy wszyscy jej wspólnicy posiadają licencję doradcy restrukturyzacyjnego²⁰.

15. Ustawa z dnia 15 czerwca 2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (tekst jedn. Dz. U. 2022, poz. 1007) – dalej: u.l.d.r.

16. Zob. także P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016, s. 1085; P. Horosz, *Obowiązkowe...*, s. 81.

17. Por. także A. Hrycaj, *Postępowanie...*, s. 219–220; R. Adamus, *Uproszczone...*, s. 78.

18. Tak też P. Janda, *Doradca restrukturyzacyjny jako pełnomocnik procesowy*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 3, s. 338.

19. Zob. D. Kwiatkowski, R. Kosmał, *Prawo...*, s. 104.

20. P. Horosz, *Obowiązkowe...*, s. 81.

2. Umowa jako podstawa pełnienia funkcji nadzorcy układu oraz zakres jego obowiązków

Jak już zaznaczono, nadzorca układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu jest wybierany przez dłużnika i pełni swoją funkcję na podstawie zawartej z nim umowy (mającej charakter umowy cywilnoprawnej²¹), natomiast sąd ani wierzyciele na wybór ten nie mają wpływu²². Zawarcie przez dłużnika umowy z nadzorcą jest w postępowaniu o zatwierdzenie układu obligatoryjne²³. Po zawarciu umowy pełny zarząd swoim majątkiem, jak zaznaczono, nadal sprawuje dłużnik²⁴, ale nadzorca układu, w ramach sprawowanego nadzoru, może kontrolować czynności dłużnika dotyczące jego majątku, a także przedsiębiorstwo dłużnika, w tym sprawdzać, czy mienie dłużnika, które nie stanowi części przedsiębiorstwa, jest dostatecznie zabezpieczone przed zniszczeniem lub utratą²⁵. Ogólnie rzecz ujmując, zadaniem nadzorcy układu jest zapewnienie dłużnikowi profesjonalnej pomocy w przeprowadzeniu restrukturyzacji²⁶. Dłużnik ma jednak obowiązek udzielania nadzorcy układu pełnych i zgodnych z prawdą informacji w celu wykorzystania ich w postępowaniu restrukturyzacyjnym (pod rygorem odpowiedzialności karnej) oraz udostępnia mu dokumenty dotyczące swojego majątku i zobowiązań.

Do czynności nadzorcy układu, zgodnie z art. 38 ust. 2 p.r. należy w szczególności:

- 1) sporządzenie planu restrukturyzacyjnego;
- 2) przygotowanie wspólnie z dłużnikiem propozycji układowych;
- 3) sporządzenie spisu wierzytelności oraz spisu wierzytelności spornych;
- 4) współpraca z dłużnikiem w zakresie sprawnego i zgodnego z prawem zbierania głosów przy zachowaniu praw wierzycieli;
- 5) złożenie sprawozdania o możliwości wykonania układu.

Użycie przez ustawodawcę zwrotu „w szczególności” uzasadnia pogląd, że wskazany przepis określa jedynie minimum uprawnień i obowiązków nadzorcy układu²⁷. Nie można jednak, zdaniem autora, uznać, że uprawnienia i obowiązki nadzorcy układu mogą zostać poszerzone na mocy umowy z dłużnikiem. Nadzorca układu bowiem, mimo że pełni swą funkcję w oparciu o umowę zawartą z dłużnikiem, ani nie jest pracownikiem dłużnika, ani też nie może być uznany za organ dłużnika będącego osobą prawną. Tak jak nadzorca sądowy i zarządca, również nadzorca układu zaliczany jest do pozasądowych organów postępowania restrukturyzacyjnego²⁸, przy czym, co warto podkreślić, ustawodawca, używając określenia „nadzorca”, obejmuje nim konsekwentnie zarówno

21. R. Adamus, *Uproszczone...*, s. 78.

22. P. Zimmerman, *Prawo...*, Warszawa 2016, s. 1109.

23. A. Hrycaj, *Postępowanie...*, s. 219; P. Horosz, *Obowiązki...*, s. 85.

24. S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne, Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016, s. 1011. Zob. także R. Adamus, [w:] *System...*, s. 167.

25. Zob. także T. Szczurowski, *Skutki...*, s. 245; I. Gil, [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, [red.] A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, CH Beck, Warszawa 2020, s. 320.

26. P. Zimmerman, *Prawo...*, Warszawa 2016, s. 1082.

27. S. Gurgul, *Prawo...*, s. 1012.

28. S. Gurgul, *Prawo...*, s. 1001; A. Hrycaj, *Postępowanie...*, s. 210.

nadzorcę sądowego, jak i nadzorcę układu²⁹. Zakres uprawnień i obowiązków tych organów został ściśle określany przepisami p.r., które nie przewidują możliwości jego zmiany – czy to przez sąd restrukturyzacyjny, w przypadku nadzorczy sądowego lub zarządcy, czy to na mocy postanowień umowy pomiędzy dłużnikiem a nadzorcą układu.

Zdaniem autora nie jest dopuszczalne kształtowanie mocą postanowień umowy z dłużnikiem zakresu uprawnień i obowiązków nadzorczy układu, których realizacja jest przedmiotem tej umowy. Zakres ten został bowiem szczegółowo określony przez ustawodawcę³⁰ bezpośrednio przepisami p.r. Przyjąć zatem należy, że postanowienia umowy, którymi zakres czynności nadzorczy układu miałby zostać poszerzony lub ograniczony, byłyby dotknięte nieważnością³¹. Co prawda w doktrynie niekiedy dopuszcza się nałożenie na mocy umowy na doradcę restrukturyzacyjnego wybranego do pełnienia funkcji nadzorczy układu również obowiązku wykonywania innych czynności niż wymienione w ustawie, wskazuje się jednak zarazem słusznie, że nie będą one mogły być uznawane za czynności organu postępowania restrukturyzacyjnego – a zatem nadzorczy układu jako takiego – lecz będą stanowić czynności doradztwa restrukturyzacyjnego, o których mowa w art. 2 ust. 2 i 3 u.l.d.r.³² Zdaniem autora w takim przypadku powinno przy tym nastąpić w istocie zawarcie przez dłużnika z danym doradcą restrukturyzacyjnym dwóch odrębnych umów – jednej o pełnienie funkcji nadzorczy układu i drugiej, o dokonywanie określonych w niej czynności z zakresu doradztwa restrukturyzacyjnego.

Z powyższych rozważań wynika, że swoboda stron umowy o pełnienie funkcji nadzorczy układu ogranicza się zatem w istocie do podjęcia decyzji o samym jej zawarciu – poprzez wybór przez dłużnika osoby nadzorczy układu spośród podmiotów spełniających wymogi określone w art. 24 p.r., oraz do ustalenia wysokości wynagrodzenia wypłacanego przez dłużnika nadzorczy układu za pełnienie przez niego tej funkcji [art. 35 ust. 2 p.r.]. Umowa o pełnienie funkcji nadzorczy układu jest bowiem co do zasady umową odpłatną³³, choć przyjąć należy, że dopuszczalne jest zawarcie w niej wyraźnych postanowień przewidujących, iż nadzorca będzie pełnił swoją funkcję nieodpłatnie.

3. Odpowiedzialność nadzorczy układu za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków

Zgodnie z art. 25 ust. 1 p.r. nadzorca i zarządca odpowiadają za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków. Z treści przywołanego przepisu wynika przy tym jednoznacznie, że odpowiedzialność wskazanych w nim podmiotów jest odpowiedzialnością cywilnoprawną o charakterze odszkodowawczym³⁴.

29. Jak słusznie wskazują D. Kwiatkowski i R. Kosmal [w:] *Prawo...*, s. 98, ilekroć w przepisach p.r. jest mowa o nadzorcy, należy przez to rozumieć zarówno nadzorcę sądowego, jak i nadzorcę układu.

30. Por. także A. Hrycaj, *Postępowanie...*, s. 221.

31. Zob. także S. Gurgul, *Prawo...*, s. 1012.

32. Por. A. Hrycaj, *Postępowanie...*, s. 231.

33. A. Hrycaj, *Postępowanie...*, s. 220.

34. Zob. także bliżej D. Kwiatkowski, R. Kosmal, *Prawo...*, s. 108.

Artykuł 25 ust. 1 p.r. wyraża ogólną zasadę takiej odpowiedzialności³⁵. Otwarta pozostaje jednak kwestia relacji pomiędzy tym przepisem a stanowiącymi podstawę odpowiedzialności cywilnoprawnej przepisami Kodeksu cywilnego³⁶, czyli art. 415 i nast., ewentualnie art. 471 i nast. k.c.³⁷ W szczególności sporna pozostaje kwestia, czy art. 25 ust. 1 p.r. stanowi samoistną podstawę odpowiedzialności nadzorcy i zarządcy za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków w postępowaniu restrukturyzacyjnym, czy też powinien być rozpatrywany łącznie z niektórymi wyżej przywołanymi przepisami k.c.³⁸

W doktrynie dominuje stanowisko, w myśl którego odpowiedzialność nadzorcy sądowego bądź zarządcy za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków w postępowaniu restrukturyzacyjnym jest odpowiedzialnością o charakterze deliktowym³⁹, przy czym jako podstawę tej odpowiedzialności wskazuje się częstokroć bezpośrednio przepisy art. 415 k.c. i nast. o czynach niedozwolonych⁴⁰. Tym samym przyjmuje się z reguły, że art. 25 ust. 1 p.r. nie stanowi samoistnej podstawy odpowiedzialności nadzorcy bądź zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym, choć można również bronić poglądu przeciwnego. Odpowiedzialność ta jednak, niezależnie od zajętogo stanowiska co do jej szczegółowej podstawy prawnej, jest, jak słusznie wskazywał Stanisław Gurgul, „odpowiedzialnością za nienależyte wykonanie obowiązków o charakterze ustawowym”⁴¹, a zatem stanowi odpowiedzialność za czyn niedozwolony⁴². Zarówno w przypadku nadzorcy sądowego, jak i zarządcy, ich obowiązki, których nienależyte wykonywanie skutkuje odpowiedzialnością za wyrządzoną wskutek tego szkodę, są obowiązkami określonymi w przepisach ustawy⁴³. Wykonując je, zarówno nadzorca sądowy, jak i zarządca podlegają wyłącznie nadzorowi sędziego komisarza, pozostając niezależni i od dłużnika, i od wierzycieli⁴⁴.

Znacznie bardziej skomplikowana sytuacja występuje w omawianym w niniejszym opracowaniu przypadku nadzorcy układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu, którego – jak wskazano w poprzednim punkcie – łączy z dłużnikiem obligatoryjna umowa, stanowiąca podstawę do sprawowania tej funkcji przez określoną osobę. Mogłoby to wskazywać, że w przypadku tego rodzaju postępowania restrukturyzacyjnego właściwy jest reżim odpowiedzialności kontraktowej z art. 471 i nast. k.c.⁴⁵ Uznanie, że odpowiedzialność nadzorcy układu ma charakter kontraktowy, byłoby jednak, zdaniem autora, zbyt daleko idącym uproszczeniem⁴⁶. Podkreślić bowiem ponow-

35. S. Gurgul, *Prawo...*, s. 1004.

36. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny [tekst jedn. Dz. U. 2024, poz. 1062]; dalej: k.c.

37. P. Horosz, *Obowiązkowe...*, s. 89.

38. Przykładowo P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2022, s. 909 stwierdza, że „podstawą prawną odpowiedzialności zarządcy i nadzorcy sądowego są przepisy art. 415 i n. KC o czynach niedozwolonych”.

39. Tak przykładowo T. Szczurowski, *Skutki...*, s. 273, P. Ochmann, *Odpowiedzialność...*, s. 41. Zob. także P. Zimmerman, *Prawo...*, Warszawa 2022, s. 909.

40. Tak przykładowo P. Zimmerman, *Prawo...*, Warszawa 2016, s. 1090; R. Adamus, *Prawo...*, s. 74, S. Gurgul, *Prawo...*, s. 1004.

41. S. Gurgul, *Prawo...*, s. 1004.

42. Tak też D. Kwiatkowski, R. Kosmal, *Prawo...*, s. 108–109; P. Zimmerman, *Prawo...*, Warszawa 2016, s. 1090.

43. P. Zimmerman, *Prawo...*, Warszawa 2016, s. 1090.

44. S. Gurgul, *Prawo...*, s. 1004.

45. R. Adamus, *Prawo...*, s. 74. Tak też D. Kwiatkowski, R. Kosmal, *Prawo...*, s. 109.

46. P. Horosz, *Obowiązkowe...*, s. 91.

nie należy, że tak jak obowiązki nadzorcy sądowego i zarządcy, tak i obowiązki nadzorcy układu, których nienależyte wykonywanie skutkować może jego odpowiedzialnością odszkodowawczą, określone zostały w przepisach p.r. – są zatem obowiązkami o charakterze ustawowym i – jak już wyżej podkreślano – zdaniem autora nie mogą być modyfikowane przez postanowienia umowy zawartej pomiędzy dłużnikiem a nadzorcą układu. Ogólną prawną podstawę jego odpowiedzialności stanowi – tak jak w przypadku nadzorcy sądowego i zarządcy – art. 25 p.r., a nie art. 471 k.c., stosowny dla reżimu odpowiedzialności kontraktowej. Nadzorca układu, pomimo zawartej z dłużnikiem umowy, także jest w wykonywaniu swoich ustawowych obowiązków niezależny, a dłużnik (a także wierzyciele) nie są uprawnieni do wydawania mu wiążących poleceń co do działań w postępowaniu o zatwierdzenie układu.

Zauważyć należy także, że wskutek nienależytego wykonywania przez nadzorcę układu jego obowiązków, szkodę ponieść mogą oprócz dłużnika również – a nawet przede wszystkim – inni uczestnicy postępowania restrukturyzacyjnego, w szczególności objęci nim wierzyciele dłużnika, a nawet osoby trzecie. W takich przypadkach reżim odpowiedzialności kontraktowej nie może, co oczywiste, znaleźć zastosowania wobec braku wynikającego z umowy stosunku prawnego łączącego nadzorcę układu i wierzycieli, lecz właściwy jest reżim odpowiedzialności deliktowej⁴⁷. Mogłoby to prowadzić do uznania, że podstawa odpowiedzialności cywilnej nadzorcy układu jest zróżnicowana, zależnie od źródła naruszonego obowiązku (umowa z dłużnikiem bądź przepis ustawy) i podmiotu dotkniętego szkodą. Zależnie od okoliczności może mieć charakter odpowiedzialności kontraktowej – w stosunku do dłużnika, bądź też odpowiedzialności deliktowej – względem wierzycieli i osób trzecich⁴⁸. Zdaniem autora jednak podejście takie nie uwzględni w pełni okoliczności, że wprawdzie nadzorca układu pełni swoją funkcję w oparciu o umowę zawartą z dłużnikiem, jednak nałożone na niego obowiązki – za których niedopełnienie może ponosić odpowiedzialność cywilnoprawną – mają charakter ustawowy. Powodowałoby to także niejednolitość reżimu odpowiedzialności nadzorcy w przypadku, gdyby wskutek nienależytego wykonywania przez niego obowiązków szkodę ponieśli zarówno dłużnik, jak i jego wierzyciele, a także różnicowałoby sytuację prawną nadzorcy układu i nadzorcy sądowego w zakresie odpowiedzialności – mimo że jej ogólną podstawę prawną stanowi ten sam przepis art. 25 ust. 1 p.r. Stąd też, zdaniem autora, odpowiedzialność cywilnoprawna nadzorcy układu powinna zostać jednoznacznie ukształtowana jako odpowiedzialność o charakterze deliktowym a nie kontraktowym – co byłoby także spójne z charakterem odpowiedzialności nadzorcy sądowego i zarządcy.

Nadmienić także należy, że odpowiedzialność za szkodę powstałą wskutek nienależytego wykonania obowiązków ponoszona jest przez nadzorcę (a także przez zarządcę) na zasadzie winy⁴⁹. Zgodzić należy się ze stanowiskiem, że ponoszą oni odpowiedzialność przy każdym stopniu winy, a zatem zarówno w przypadkach, gdy szkoda taka powstała w wyniku winy umyślnej, jak i w przypadku winy nieumyślnej, i wskutek lekkomyślności, i niedbalstwa⁵⁰.

Charakter odpowiedzialności ponoszonej przez nadzorcę układu i jej zakres mają istotne znaczenie dla ustalenia zakresu jego obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności. Z przywołanego

47. P. Horosz, *Obowiązkowe* ..., s. 91; A. Hrycaj, *Postępowanie* ..., s. 237.

48. Tak A. Hrycaj, *Postępowanie* ..., s. 237; P. Zimmerman, *Prawo* ..., Warszawa 2022, s. 902 i 909.

49. P. Zimmerman, *Prawo* ..., Warszawa 2022, s. 909.

50. D. Kwiatkowski, R. Kosmal, *Prawo* ..., s. 108. Tak też S. Gurgul, *Prawo* ..., s. 1005; P. Zimmerman, *Prawo* ..., Warszawa 2022, s. 909.

już art. 25 ust. 1 p.r. wynika jednoznacznie, że nadzorca układu odpowiada za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, których zakres jest ustalony bezpośrednio przez przepisy p.r., a nie przez postanowienia umowy z dłużnikiem. Zakres ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej nadzorcy układu powinien zatem dokładnie odpowiadać wyznaczonemu w ustawie zakresowi jego obowiązków, przy uwzględnieniu wyżej wskazanego charakteru odpowiedzialności, a także możliwemu rozmiarowi potencjalnej szkody – co wymaga uwzględnienia także wartości majątku restrukturyzowanego dłużnika i wielkości wierzytelności objętych postępowaniem restrukturyzacyjnym.

4. Obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej nadzorcy układu

Ustawodawca, w trosce o należyłą ochronę interesów uczestników postępowania restrukturyzacyjnego – zarówno dłużnika, jak i jego wierzycieli, wprowadził obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej nadzorcy lub zarządcy za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków w postępowaniu restrukturyzacyjnym⁵¹. Co warto podkreślić, obowiązek ten nie został sformułowany wprost w przepisach p.r., lecz wynika pośrednio z regulacji art. 25 ust. 2 p.r. nakładających na osoby ustanowione nadzorcą bądź zarządcą obowiązek złożenia do akt sprawy dokumentu potwierdzającego zawarcie umowy ubezpieczeniowej oraz określających skutki niedopełnienia tego obowiązku, a także z przepisów zawartych w u.l.d.r.⁵²

Zgodnie z przepisem art. 17a ust. 1 u.l.d.r., osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego oraz spółka handlowa, o której mowa w art. 157 ust. 2 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe lub w art. 24 ust. 1 p.r., pełniącą funkcję w postępowaniu restrukturyzacyjnym, upadłościowym lub egzekucyjnym, podlega obowiązkowemu ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem funkcji. Kwestie zakresu takiego ubezpieczenia, termin powstania obowiązku ubezpieczenia oraz minimalnej sumy gwarancyjnej uregulowane zostały w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2019 roku⁵³ wydanym w oparciu o delegację ustawową, zawartą w art. 17a ust. 2 u.l.d.r. Z art. 17a ust. 1 u.l.d.r. wynika przy tym jasno, że obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej nie jest związany z samym faktem posiadania przez daną osobę licencji doradcy restrukturyzacyjnego, lecz dopiero z pełnieniem funkcji w jednym z wymienionych w nim postępowań – a zatem w przypadku postępowania restrukturyzacyjnego – funkcji nadzorcy lub zarządcy. Obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia nie obciąża zatem osób, które posiadając licencję doradcy restrukturyzacyjnego, nie pełnią w danym momencie funkcji syndyka, nadzorcy lub zarządcy⁵⁴.

Podkreślić także należy, że w przypadku osoby pełniącej funkcję nadzorcy lub zarządcy w postępowaniu restrukturyzacyjnym spółki prawa handlowego, obowiązkowi ubezpieczenia

51. Zob. R. Adamus, *Prawo...*, s. 74.

52. P. Horosz, *Prawo...*, s. 244.

53. Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej osoby posiadającej licencję doradcy restrukturyzacyjnego oraz spółki handlowej, pełniących funkcję w postępowaniu restrukturyzacyjnym, upadłościowym lub egzekucyjnym z dnia 23 grudnia 2019 r. [Dz. U. 2019, poz. 2527].

54. P. Horosz, *Obowiązkowe...*, s. 95.

od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem tej funkcji nie podlegają jej wspólnicy bądź członkowie zarządu posiadający licencję doradcy restrukturyzacyjnego, lecz bezpośrednio ta spółka⁵⁵.

Na gruncie prawa restrukturyzacyjnego z art. 17a ust. 1 u.l.d.r. skorelowany jest przepis art. 25 ust. 2 p.r., zgodnie z którym nadzorca i zarządca niezwłocznie, nie później niż wraz z podjęciem pierwszej czynności przed sądem lub sędzią komisarzem, składają do akt postępowania dokument potwierdzający zawarcie umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w związku z pełnieniem funkcji. Obowiązek ten dotyczy zatem również nadzorcę układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu. Warto zauważyć, że ustawodawca nie wymaga złożenia do akt postępowania samej umowy ubezpieczenia, choć oczywiście osoba ustanowiona nadzorcą lub zarządcą może to uczynić. Wystarczające jest złożenie jakiegokolwiek dokumentu potwierdzającego zawarcie wymaganej umowy ubezpieczenia – w doktrynie wskazuje się słusznie, że za wystarczające uznać należy przedłożenie kopii polisy OC⁵⁶.

Wymóg przedłożenia takiego dokumentu ma w istocie charakter kontrolny, potwierdzający realizację przez osobę ustanowioną nadzorcą lub zarządcą obowiązku ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przez nich na skutek nienależytego wykonywania obowiązków w postępowaniu restrukturyzacyjnym⁵⁷. Podkreślić jednocześnie należy, że ustawodawca nie uzależnia możliwości ustanowienia danej osoby nadzorcą lub zarządcą od zawarcia przez nią umowy ubezpieczenia, lecz, wymaga by osoba taka złożyła do akt postępowania dokument potwierdzający zawarcie umowy ubezpieczenia „niezwłocznie, nie później niż wraz z podjęciem pierwszej czynności przed sądem lub sędzią komisarzem”. Zawarcie samej umowy ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej, jak i złożenie potwierdzającego ten fakt dokumentu, może zatem nastąpić już po ustanowieniu danej osoby nadzorcą lub zarządcą. Kwestię tę doprecyzowuje §3 przywołanego wyżej Rozporządzenia MS z 23 grudnia 2019 roku, zgodnie z którym obowiązek ubezpieczenia OC powstaje nie później niż w dniu poprzedzającym dzień podjęcia pierwszej czynności przed sądem lub sędzią komisarzem, w pierwszym postępowaniu.

Zaznaczyć należy, że koszty ubezpieczenia nie stanowią kosztów postępowania restrukturyzacyjnego [art. 25 ust 1 p.r. *in fine*], a zatem są pokrywane przez osobę pełniącą funkcję nadzorcę lub zarządcę we własnym zakresie i nie może ona żądać ich zwrotu przez dłużnika⁵⁸. W przypadku nadzorcę układu jest jednak, zdaniem autora, dopuszczalne zawarcie w umowie pomiędzy nim a dłużnikiem postanowień uwzględniających koszty polisy OC przy ustaleniu kwoty należnego nadzorcę wynagrodzenia.

Podsumowanie

Podsumowując zawarte w niniejszym artykule rozważania, trzeba zwrócić uwagę na zasygnalizowane w nim wątpliwości, które może budzić sama podstawa odpowiedzialności cywilnej

55. P. Horosz, *Obowiązkowe* ..., s. 94.

56. Tak m.in. P. Zimmerman, Warszawa 2016, *Prawo* ..., s. 1092. Zob. także D. Kwiatkowski, R. Kosmał, *Prawo* ..., s. 110.

57. P. Horosz, *Obowiązkowe* ..., s. 97.

58. R. Adamus, *Prawo* ..., s. 74; P. Horosz, *Prawo* ..., s. 245.

zarządcy bądź nadzorcy – w tym zwłaszcza nadzorcy układu – za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Zgadzając się z dominującym poglądem, że odpowiedzialność ta ma – przynajmniej w odniesieniu do zarządcy i nadzorcy sądowego, charakter deliktowy, należałoby się zastanowić, czy *de lege ferenda* nie byłoby uzasadnione rozwiniecie i taka modyfikacja przez ustawodawcę treści art. 25 p.r., by mógł on zostać uznany za samoistną podstawę takiej odpowiedzialności, odrębną od regulujących odpowiedzialność deliktową przepisów k.c. [art. 415 i nast.]⁵⁹. Regulacja taka powinna jednoznacznie statuować odpowiedzialność cywilnoprawną nadzorcy lub zarządcy jako opartą na zasadzie winy, przy jednoczesnym wprowadzeniu wymogu podwyższonej staranności, wynikającej z profesjonalnego charakteru ich działalności. Opcjonalnie, jeżeli ustawodawca uzna, że art. 25 p.r. nie ma stanowić samoistnej podstawy takiej odpowiedzialności, powinien umieścić w jego treści (np. poprzez dodanie nowego ustępu 3) wyraźne odesłanie nakazujące w odniesieniu do odpowiedzialności cywilnej nadzorcy lub zarządcy za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków, stosować odpowiednio przepisy k.c. dotyczące odpowiedzialności deliktowej [art. 415 i nast.], by uniknąć wątpliwości w tym zakresie.

Postulowana nowelizacja przepisów p.r. powinna także jednoznacznie rozstrzygać kwestię charakteru odpowiedzialności nadzorcy układu, przy czym należy wziąć pod uwagę, że wprawdzie pełni on swoją funkcję w oparciu o umowę zawartą z dłużnikiem, jednak nałożone na niego obowiązki – za których niedopełnienie może ponosić odpowiedzialność odszkodowawczą – mają charakter ustawowy. Stąd też, zdaniem autora, powinna ona zostać jednoznacznie ukształtowana jako odpowiedzialność o charakterze deliktowym a nie kontraktowym⁶⁰ – co byłoby także spójne z charakterem odpowiedzialności nadzorcy sądowego i zarządcy. Postulowane odwołanie z art. 25 p.r. powinno zatem również w przypadku odpowiedzialności cywilnej nadzorcy układu odsyłać do odpowiedniego stosowania art. 415 i nast. k.c.

Jednoznaczne i jednolite określenie charakteru odpowiedzialności cywilnej zarządcy i nadzorcy – w tym zwłaszcza nadzorcy układu – za szkodę wyrządzoną na skutek nienależytego wykonywania obowiązków w postępowaniu restrukturyzacyjnym ma również istotne znaczenie z punktu widzenia ustalenia treści polisy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej nadzorcy i ustalenia wysokości składki. Zakres ubezpieczenia powinien przy tym dokładnie odpowiadać zakresowi obowiązków nadzorcy układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu określonych w przepisach p.r., co musi zostać uwzględnione przez ubezpieczyciela w ramach polisy.

Wykaz źródeł

- Adamus R., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2015.
 Adamus R., *Uprozczone postępowanie restrukturyzacyjne. Art. 15–25 Tarczy 4.0. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2020.
 Adamus R., [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Hrycaj A., Jakubecki A., Witosz A. [red.], CH Beck, Warszawa 2020.

59. P. Horosz, *Obowiązkowe...*, s. 104.

60. P. Horosz, *Obowiązkowe...*, s. 104.

- Gil I., [w:] *System Prawa Handlowego. Tom 6. Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, Hrycaj A., Jakubecki A., Witosz A. [red.], CH Beck, Warszawa 2020.
- Gonet W., *Czynności rozporządzające w postępowaniu restrukturyzacyjnym a ochrona wierzycieli. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Restrukturyzacja przedsiębiorcy i jego przedsiębiorstwa*, Kuźnik M., Witosz A.J. [red.], CH Beck, Warszawa 2018.
- Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016.
- Horosz P., *Obowiązkowe ubezpieczenie OC nadzorcy i zarządcy w postępowaniach restrukturyzacyjnych – zagadnienia wybrane*, [w:] *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej przedstawicieli wolnych zawodów*, Horosz P. [red.], TNOiK, Toruń 2022.
- Horosz P., *Prawo upadłościowe i prawo restrukturyzacyjne – zarys wykładu*, CH Beck, Warszawa 2023.
- Hrycaj A., *Postępowanie o zatwierdzenie układu*, Wolters Kluwer, Warszawa 2024.
- Janda P., *Doradca restrukturyzacyjny jako pełnomocnik procesowy*, „Polski Proces Cywilny” 2018, nr 3.
- Janik E., „Wstępny” plan restrukturyzacyjny, [w:] *Restrukturyzacja przedsiębiorcy i jego przedsiębiorstwa*, Kuźnik M., Witosz A.J. [red.], CH Beck, Warszawa 2018.
- Kamieński G., *(Nie)dopuszczalność powołania spółki partnerskiej do pełnienia funkcji doradcy restrukturyzacyjnego*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2022, nr 2.
- Kwiatkowski D., Kosmal R., *Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Kwiatkowski D., *Skarga pauliańska i bezskuteczność czynności prawnych w restrukturyzacji i upadłości. Praktyczny przewodnik*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Ochmann P., *Odpowiedzialność zarządcy w postępowaniu sanacyjnym wobec zarządzanej spółki kapitałowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2019, nr 12.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2022.

Civil liability of the agreement supervisor for damage caused in connection with the performance of functions in restructuring proceedings

The article discusses selected issues concerning the civil liability of the arrangement supervisor in the proceedings for approval of the arrangement for damages caused in connection with the failure to perform the obligations resulting from the provisions of the Restructuring Law. It attempts to answer the question about the legal nature of this liability, which is not only of a theoretical and legal nature, but also of significant practical importance, especially in the context of the mandatory insurance of the arrangement supervisor against civil liability. At the beginning, the author signals the purpose of the act and indicates the obligation to conduct the restructuring proceedings regulated therein with the participation of the supervisor or administrator. Then, he discusses the conditions for performing the function of the arrangement supervisor, his role in the restructuring proceedings, and the method of appointment. He analyzes the issue of the liability of the arrangement supervisor for damage caused as a result of his improper performance of the duties related to the performance of the function and the legal nature of this liability. He indicates that the obligations incumbent on the arrangement supervisor in connection with the performance of this function result directly from the provisions of the act, which determines the scope of insurance, which is of a mandatory nature.

Keywords: *arrangement supervisor, liability insurance, restructuring proceedings.*

DR HAB. PIOTR HOROSZ, prof. UEK – pracownik Katedry Prawa Cywilnego, Gospodarczego i Prywatnego Międzynarodowego w Kolegium Prawa Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

e-mail: horoszp@uek.krakow.pl

ORCID: 0000-0001-6547-5072

